

Д53

2918-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Дмитрук Дмитро Анатолійович

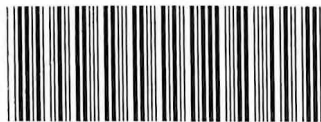
УДК 316.334.3

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ
РІШЕНЬ (ПРОБЛЕМИ, СТРУКТУРА, МОДЕЛІ)**

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

НБ НПУ

100044339

Київ – 2009

6724

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та методології соціології Інституту соціології, психології та управління Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Науковий керівник:

доктор соціологічних наук, доцент
Романенко Юрій Вікторович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародної інформації

Офіційні опоненти:

доктор соціологічних наук, доцент
Щербина Віктор Миколайович,
завідувач відділу соціологічних
досліджень та аналізу проблем
української культури Інституту
культурології Академії мистецтв
України

кандидат політологічних наук, доцент
Штепа Сергій Олександрович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
заступник директора Інституту
соціології, психології та управління

Захист відбудеться „11” грудня 2009 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.17 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий „10” листопада 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. О. Ярошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільство прагне впорядкованості соціальних відносин та способу життя. Збереження та утвердження сталості і надійності політичної влади, зокрема стійкості й упорядкованості політичних відносин, раціональності та ефективності функціонування організаційних структур людського співбуття досягається на основі свідомо розроблених та послідовно реалізованих політичних рішень. За умов соціально-культурної нерівності та неоднорідності, очевидної політичної ірраціоналізації українського суспільства прийняття політичних рішень стає вирішальним фактором гармонійного функціонування політичної системи і суспільства в цілому.

Суспільно-політична нестабільність та непослідовність дій державної влади в українському суспільстві періоду його глибокої трансформації зумовили необхідність інтенсивного пошуку векторів суспільної стабілізації та інтерес до факторів впливу на процеси формування і реалізації політичних рішень. Прийняття значущих політичних рішень потребує володіння механізмами зворотного зв'язку із суспільством та достатності інформації для всебічного обґрунтування політичної дії. Тому актуальність дослідження процесу прийняття політичних рішень значною мірою обумовлена саме потребами практики. Сучасна соціологічна наука має надавати конкретні рекомендації державній владі, спрямовані на раціоналізацію політичного управління країною, вдосконалення системи ухвалення політичних рішень.

Актуалізація теми детермінації політичних рішень викликана не лише практичними потребами політичної дійсності України, вона є також наслідком теоретичного розвитку науки як такої. Теорія політичних рішень – це один з найактуальніших напрямів сучасних наукових досліджень. Політичні рішення є багатоаспектним явищем, вони виступають квінтесенцією людського суспільного існування, справляють значний вплив на людські спільноти, суспільство, його еволюцію, структуру та його динаміку. Тому розгляд політичних рішень безпосередньо пов'язаний з усіма суспільними науками і є неможливим без системного застосування надбань політичної науки, економіки, історії, антропології та юриспруденції, поряд з управлінням, плануванням, філософією та психологією, що цілком відповідає сучасній тенденції до інтеграції всіх галузей наукового знання. Комплексний розгляд процесу прийняття та реалізації політичних рішень у рамках соціологічної науки уможливує врахування специфічних рис суб'єктів політичних рішень, виявлення та всебічне комплексне дослідження чинників, що впливають на їх формування і прийняття.

Незважаючи на багатоманітність робіт, присвячених дослідженню різних аспектів політичного рішення (напр., В. Д. Бакуменко, А. С. Васильєв, Б. Г. Литвак, Н. Л. Карданська, В. Є. Князєв, Г. Алмонд, Д. Істон, Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг, Л. А. Пал, М. Єрух, І. Харченко, Н. Луман, Г. Саймон, Г. Лассуел, Ф. Хантер, Р. Даль, Д. Ноук, П. Річардсон, Дж. Андерсон, Б. Дженкінс), у межах власне соціології політики існує

проблема з виявленням найбільш вагомих факторів впливу на поведінку суб'єктів політичної дії та побудовою на цій основі багатопланової причинно-наслідкової моделі детермінації політичного рішення. В той час як адекватне пояснення різнопланових та неузгоджених політичних рішень, що приймаються у сучасному українському політикуумі, вимагає їх глибокого наукового обґрунтування. І, хоча для сучасної соціології залучення до аналізу важливих соціальних та культурних характеристик для пояснення різних явищ суспільного буття вже стало традиційним (С. С. Бабенко, Л. Г. Іоніс, О. С. Резнік, П. А. Сорокін, Л. Г. Сокур'янська, Г. Тернборн, В. В. Щербина), до дослідження політичних рішень інтегрований соціокультурний підхід ще не застосовувався.

Метою даної роботи є розробка комплексної моделі впливу соціокультурних чинників на прийняття політичних рішень у суспільстві періоду трансформації. У відповідності до мети дослідження в роботі сформульовані такі дослідницькі завдання:

- висвітлити основні теоретико-методологічні підходи до вивчення змісту політичних рішень та їх зв'язку із суспільно-політичними процесами;
- розкрити сутність політичного рішення у контексті сучасної структурно-діяльнісної соціологічної парадигми, визначити складові його цілісної структури;
- описати та проаналізувати соціокультурні чинники, що детермінують прийняття політичних рішень, розбудувати причинно-наслідкову модель впливу соціокультурних чинників на прийняття політичних рішень;
- виявити та дослідити емпіричні характеристики компонентів моделі соціокультурної детермінації політичних рішень у сучасній державній політиці України.

Об'єктом дослідження є процес прийняття політичного рішення в суспільстві, що трансформується.

Відповідно до цього **предметом** є соціокультурні чинники прийняття політичних рішень.

Методи дослідження. У дисертації застосовано такі загальнонаукові методи наукового дослідження: методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, функціонально-системний та діяльнісно-структурний підходи, елементи творчо-критичного та аналітичного методів, що сприяли з'ясуванню й урахуванню множинності інтерпретацій політичного рішення, виявленню його істотних характеристик.

Були використані також конкретнаукові методи аналізу суспільного буття. Зокрема, кількісні та якісні методи збору та обробки соціологічної інформації: опитування (анкетування, інтерв'ювання), порівняння результатів масових соціологічних опитувань.

Емпіричною базою дисертації стали результати досліджень, у проведенні яких автор брав безпосередню участь. Це, зокрема, дослідження, проведені у 2003–2007 рр. Київським міжнародним інститутом соціології, компанією СОЦС, Українським інститутом соціальних досліджень/Центром «Соціальний моніторинг» та Українським центром економічних і політичних

досліджень імені Олександра Разумкова. Одним із завдань цих досліджень було вивчення оцінки громадянами України сучасної політичної ситуації (визначення ставлення громадян до окремих політиків, оцінка сучасного політичного курсу держави, конкретних політичних рішень та можливості впливу населення на прийняття політичних рішень).

Наукова новизна дослідження полягає в розробці комплексної причинно-наслідкової моделі впливу соціокультурних чинників на процеси формування та прийняття політичних рішень. Виходячи із методологічних проблем сучасної науки, в роботі політичне рішення вперше розглядається з позицій структурно-діяльнісного підходу в широкому соціокультурному контексті. На відміну від попередніх досліджень, які при поясненні процесів розробки та прийняття політичних рішень виходили із наявності лише одного значущого фактору впливу (наприклад, біхевіористська модель, модель «всеосяжної раціональності», інкременталістська модель тощо) і стосувалися традиційних суспільств, обґрунтування в даній роботі обумовленості процесів прийняття політичних рішень впливом цілого комплексу соціокультурних чинників уможливило виявлення інтегрованих взаємовпливів різних соціокультурних груп при прийнятті рішень із урахуванням контексту та особливостей політичного процесу у суспільстві, що трансформується.

До положень, які містять елементи новизни, можна віднести такі:

- доведено, що соціокультурна детермінація в контексті прийняття політичних рішень визначає вектори та межі формування можливих суспільних змін з найбільш вірогідним ефектом та результатом цілеспрямованого політичного впливу, окреслено межі та конкретизовано можливості впливу основних складових соціокультурної детермінації на процеси формування та прийняття політичних рішень;

- на основі виділення в структурі політичного рішення низки взаємопов'язаних системних утворень: (1) суб'єктів прийняття політичного рішення (окремих особистостей, груп та об'єднань людей, суспільних інституцій), (2) культури як сукупності цінностей, норм і значень та (3) сукупності соціальних взаємовідносин (соцієтальних стосунків) – розроблено трикомпонентну модель соціокультурної детермінації політичного рішення, що включає культуру, яка позиціонує та ідентифікує суб'єкта політичного рішення з відповідними цінностями, нормами, що засвоюються ним у процесі соціалізації, та соціальну структуру, включення в яку відбувається через процеси комунікації;

- у рамках запропонованої моделі розкрито структуру взаємовпливу політичного рішення та культури, що реалізується через такі елементи: 1) підсистема інформаційного забезпечення; 2) підсистема загальної орієнтації, що спрямовує поведінку суб'єкта, який приймає політичні рішення, в часі і просторі, враховуючи також соціокультурний простір; 3) підсистема мотивації; 4) підсистема цілепокладання та вольового рішення; 5) технологічна підсистема; 6) поведінкова, або предметно-результативна, підсистема; 7) рефлексивна підсистема;

- визначено, що процеси підготовки та прийняття політичних рішень включають низку емерджентних характеристик соціальної структури: образи та цілі, культурні та соціальні зразки, соціальні ролі та ресурси;

- встановлено та доведено на основі аналізу соціологічних опитувань, що поточні впливи політичної культури та система групових цінностей і норм, які визначають правила прийняття та спрямованість прийнятих рішень, закріплюються як іманентні характеристики політичних рішень і як структурні елементи ієрархії ціннісних складових системи політичних рішень. При прийнятті конкретних політичних рішень інституціоналізація соціокультурних впливів здійснюється через виділення соціокультурних груп, що характеризуються наявністю спільної політико-психологічної та ціннісної основи, яка дозволяє членам групи сприймати та оцінювати довколишню політичну реальність в одній системі координат, розуміти один одного та діяти у відповідності з визначеними нормами та зразками;

- показано та проаналізовано специфіку проявлення виділених компонентів моделі соціокультурної детермінації при прийнятті конкретних політичних рішень в українському суспільстві, яке характеризується відсутністю історичної культурної довгострокової пам'яті та недосформованістю механізмів впливу інших, окрім правлячих, політичних соціокультурних груп на процеси прийняття рішень;

- розширено уявлення про особливості суб'єктів прийняття політичних рішень в Україні. Підтверджено, що основою стабільного функціонування суб'єкта прийняття рішень є легітимність його політичних рішень як характеристика суспільної оцінки його політичної діяльності. Через врахування впливу конкретних політичних процесів поглиблено розуміння правлячих політичних кіл, що розглядаються як соціокультурна група (так звана правляча меншість), об'єднана спільними цінностями. Серед них перше місце займає влада, навколо якої групуються всі інші цінності. Ця група є суб'єктом підготовки та прийняття найважливіших стратегічних рішень у політичній сфері і має необхідний для цього ресурсний потенціал;

- отримало подальший розвиток положення про те, що групи інтересів та тиску концентрують у собі прояви цінностей громадянського суспільства, які артикулюються в суспільному середовищі – виступають у вигляді вимог, що спричиняють певні структурні зміни в різних сферах суспільства, виконуючи важливі функції у процесі прийняття політичних рішень: функцію легітимації та управління; функцію формування суспільних норм і цінностей, які трансформуються в конкретні атрактори політичних рішень, та функцію соціально-політичної стабілізації суспільства через адаптацію політичного процесу до вимог суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його основні положення та висновки можуть бути використані в теоретичних курсах із соціології, а також враховані суб'єктами прийняття політичних рішень (органами виконавчої та законодавчої влади) в процесі оптимізації заходів соціальної діагностики ставлення суспільства до здійснюваної ними політичної діяльності.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були представлені та обговорені на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції з нагоди 290-річчя прийняття першої в світі Конституції Пилипа Орлика «Україна: поступ у майбутнє» (Академія праці і соціальних відносин, 5 квітня 2000 р., м. Київ), ІХ міжнародна наукова конференція «Харківські соціологічні читання» (12–13 листопада 2003 р., м. Харків), ІV науково-практичній конференції Харківського відділення Соціологічної асоціації України «Якубинська наукова сесія» (13 квітня 2007 р., м. Харків).

Публікації. Зміст і результати дисертаційного дослідження викладені у 6 статтях, опублікованих у фахових виданнях із соціології, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (238 найменувань, з них 31 англійською мовою) та чотирьох додатків. Обсяг основного тексту становить 167 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано зв'язок роботи з плановими науково-дослідницькими темами, визначено мету та завдання роботи, викладено наукову новизну результатів дослідження та їх практичну значущість, відображено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи вивчення політичного рішення»** висвітлено та узагальнено багатоаспектні концепції політичного рішення, які становлять першооснову дослідження політичного рішення в сучасній соціологічній парадигмі.

Загальну систему координат, в якій має вивчатися політичне рішення, задає концепція Т. Парсонса, яка дозволяє пояснити та розкрити особливості, структуру та механізми прийняття політичного рішення як конкретного прояву соціальної дії. Політичне рішення, як і „дія” у теорії Т. Парсонса, характеризується цілеспрямованістю, суб'єктивним значенням і більш-менш виразною мотивацією та є інтенційною формою реалізації політичної поведінки.

Важливу методологічну роль у сучасній науковій теорії політичного рішення також відіграють системний підхід до вивчення політики та розробка концептуальних основ функціонування політичної системи загалом, що здійснювалися не тільки Т. Парсонсом, а й Д. Істоном, Г. Алмондом та іншими дослідниками 1950–1970-х рр. Проблеми прийняття політичного рішення також знайшли відображення в наукових розвідках «теоретиків конфлікту», зокрема в роботах Р. Дарендорфа, Л. Козера, Ч. Р. Мільса, Д. Локвуда, Р. Коллінза, М. Манна. Ці вчені довели, що метод стратифікації та ієрархічної організації в соціальних системах відіграють ключову роль в епістемологічних розвідках феноменів соціології.

Розгляд політичних рішень у системі координат теорії П. Бурдьє дозволив проаналізувати політичні рішення через призму габітусу як внутрішньої схеми, закладеної в кожному агенті, схему, за якою він може сприймати політичну діяльність інших і виробляти власні політичні рішення. За твердженням П. Бурдьє, політичні дії та рішення завдячують своїм існуванням габітусу більшою мірою, ніж свідомо засвоєним правилам та нормам.

Концептуальні підходи до аналізу факторів, що впливають на прийняття політичних рішень, закладені також у сучасних емоційно-раціональних моделях, в яких детально розробляються показники та параметри структури політичного рішення. Їх можна розділити на два великі кластери. До першого кластера належать концепції, в основі яких лежать принципи формалізації ідеальних моделей прийняття рішень та їх нормативної оптимізації. До цієї групи входять концепція „обмеженої раціональності” (Г. Саймон та ін.), „концепція мереж” (Д. Ноук, П. Річардсон та ін.), „динамічного циклу” (Дж. Андерсон, Б. Дженкінс та ін.) та „організаційного інституціоналізму” (Дж. Марч, Дж. Оксен та ін.). Другий кластер підходів базується на принципах адекватного емпіричного відображення реальних систем та процесів прийняття політичних рішень з наступним розкриттям їх глибинних механізмів та внутрішніх взаємозв’язків. Він практично поєднує „біхевіористську модель” (Г. Лассуел, Д. Лернер та ін.), „модель загальної раціональності” (К. Ерроу, Е. Даунс та ін.), „інкременталістську модель” (Ч. Ліндблом, Е. Вудхауз та ін.) та „концепцію групової репрезентації” (Р. Даль, Ф. Шміттер та ін.).

Огляд основних теорій та підходів до аналізу природи політичного рішення як об’єкта міждисциплінарних досліджень засвідчив доцільність вивчення політичного рішення в рамках структурно-діяльнісної концепції, що уможливило розгляд політичного рішення через діалектичну єдність та взаємодію дихотомії „діяльність – структура”, яка вже стала традиційною для сучасної соціологічної науки.

Як особливий феномен соціального життя політичне рішення конститується двома способами – діяльністю (дією) і структурою. Структура в цьому випадку подається як сукупність соціальних взаємодій або відносин між суб’єктами.

Під цим кутом зору політичне рішення визначається як різновид або одинична форма осмисленого (усвідомленого) суб’єкт-об’єктного зв’язку в суспільстві, за допомогою якого суб’єкт орієнтує свою поведінку на поведінку інших суб’єктів, у т.ч. у відповідь на їхні реакції, очікування, повідомлення тощо. Загальна структура політичного рішення розкривається через модуси ідеального і реального виділення зовнішніх та внутрішніх орієнтацій, суб’єктних і об’єктних компонентів, які впливають на політичний вибір.

Політичне рішення є конкретним проявом соціальної дії та політичної поведінки, тому ініціюючою стороною політичного рішення завжди виступає суб’єкт – активний учасник і носій суб’єктивності, який характеризується

певними потребами, інтересами, мотивами, соціальним становищем (сукупністю соціальних позицій, які займає в системі соціальних зв'язків). Із цих позицій політичне рішення розглядається як прояв індивідуальної або колективної поведінки політичних акторів. Воно формується з урахуванням системи не лише політичних взаємовідносин у системі влади та з приводу влади, а й з урахуванням особливостей соціального та культурного середовища, сукупності іманентних характеристик соціальних суб'єктів.

Здійснений аналіз дав можливість визначати *політичне рішення як сформульовані суб'єктом завдання і способ діяльності, поведінки, яку має здійснити об'єкт управління.*

Виділено три основні структурні компоненти політичного рішення (універсальні системні утворення): 1) соціальні суб'єкти (агенти, гравці, актори), які вступають в 2) соціальну взаємодію (суб'єкт-об'єктні зв'язки), яка детермінується і опосередковується 3) системою цінностей, норм і правил. Усі соціальні взаємодії опосередковуються культурними цінностями, нормами і правилами, символічними та іншими засобами комунікації тощо. В той же час політичне рішення виступає результатом перетину різних соціокультурних детермінант: особистісних, культурних, соціально-організаційних координат поведінки.

Такий підхід дає підстави відносити політичне рішення до соціокультурних явищ, які мають розглядатися і досліджуватися з позицій соціокультурного підходу: тобто, в найширшому соціокультурному контексті з врахуванням усіх доступних для соціологічного аналізу чинників соціокультурного характеру.

Термін «політичне рішення» є збірним поняттям, утвореним в результаті кон'юнкції, воно несе в собі всі істотні властивості дії, що є вихідною одиницею аналізу будь-якого соціального феномену, а, з іншого боку, має специфічні ознаки соціальної активності, характерні перш за все для суб'єктів політичного життя. Соціальний механізм дії політичних рішень забезпечується такими компонентами: спеціальними директивними, контролюючими, нормозабезпечуючими соціальними інститутами, станом масової свідомості, наявністю ціннісно-нормативної поведінкової реакції індивідів та груп на різні соціокультурні зразки та артефакти, політичною організацією суспільства, враховуючи як лінійну, так і нелінійну залежність між ними.

У другому розділі **«Механізм соціокультурної детермінації політичного рішення»** виявлено, охарактеризовано та різнобічно розкрито структурні елементи механізму соціокультурної детермінації політичного рішення.

Процес прийняття політичного рішення як класичний прояв соціальної дії розглядається як цілераціональний вид діяльності. Цілераціональною можна вважати дію, яка (1) передбачає свідому постановку і реалізацію цілей, (2) спирається на оптимальне з точки зору суб'єкта співвідношення цих цілей і засобів їх досягнення і (3) передбачає використання суб'єктом адекватних його цілям засобів і методів.

При цьому закладена цілераціональність розкривається як з точки зору соціального середовища, спільноти, суспільства, так і з точки зору конкретного агента, групи інтересів (груп тиску), що, у свою чергу, робить рішення ірраціональним та неадекватним для інших соціальних груп, а подекуди й ворожим, таким, що несе загрозу їх соціальному статусу та ресурсам. Тому визначення політичного рішення як цілераціонального виду діяльності не є вичерпним з точки зору пояснення самого процесу прийняття рішення та існування варіативності поведінки суб'єктів дії, що зумовлює наявність широкого простору для інтерпретації значної низки детермінант, які можуть впливати на процес прийняття рішень у ситуації невизначеності, якою є ситуація вибору однієї з не менш як двох альтернатив при прийнятті політичного рішення. Тому можна стверджувати, що для змістовного аналізу суб'єктів, які приймають рішення, важливим є, як мінімум, ще один аспект – аспект культури.

Застосування метасистемного підходу до визначення структури культури дозволило *виділити окремі підсистеми, які, в той же, час є об'єктами культурної регуляції політичної діяльності*. На цій основі було зроблено припущення, що через культуру як метасистему соціальної дії опосередковуються ключові процеси прийняття політичних рішень.

Сутність культурного компонента соціокультурної детермінації полягає в універсальній здатності культури відтворювати минулу або конструювати нову діяльність через ті компоненти і підсистеми, які обслуговують визначені ланки та сторони процесу прийняття рішень:

- на когнітивно-символічному рівні культура впливає на інформацією і її сенс;
- на соціорегулюючому рівні вона формує норми цінності, значення, смисли тощо;
- на рівні конструювання вона визначає способи проектування діяльності через культурні матриці, штампи, фільтри та еталони;
- на організаційно-технологічному рівні культура забезпечує раціональну технологізацію політичних рішень (процедури, технології, операції, засоби);
- на предметно-організаційному рівні культура сприяє об'єктивації суб'єктивної діяльності, формуючи моделі поведінки (традиції та інновації, звичаї і ритуали), а також типові ситуації вибору;
- на рефлексивному рівні організації через культуру утворюють різні способи рефлексивної роботи (саморефлексія, взаєморефлексія, подвійна рефлексія тощо).

Аналогічно до здійсненого структурування культурного компонента моделі соціокультурної детермінації політичних рішень були виділені сфери соціальної взаємодії та їх характеристики, що включають основні види діяльності, пов'язані з процесами формування та прийняття політичних рішень і здатними безпосередньо впливати на політичне рішення.

Передумови і чинники соціальної взаємодії визначають взаємне сприйняття суб'єктів і їх спільне цілепокладання, вольове рішення. Їх зміст

обумовлений, перш за все, базовими потребами суб'єктів у досягненні загальної мети і результатів спільної діяльності на основі ухвалення або позитивного сприйняття один одного. В цьому контексті ми можемо говорити про перцептивну і стратегічну сфери соціальної взаємодії суб'єктів прийняття політичного рішення. Одиницями аналізу політичного рішення на цьому рівні виступають моделі, образи, взірці та цілі суб'єктів. Саме в перцептивній сфері створюються і закріплюються конвенціональні основи взаєморозуміння, що передають схожі вказівки всім учасникам взаємодії. Стратегічна сфера вироблення рішень і постановки конкретних цілей обумовлюється спроможністю до спільного цілепокладання і ціледосягнення, комунікацією та обміном індивідуальними цілями і виробленням загальної стратегії.

На основі визначених складових культурної детермінанти діяльності суб'єктів можна виділити ще дві сфери соціальної взаємодії: ціннісно-нормативну (обмін ціннісними орієнтаціями і очікуваннями) і інформаційно-обмінну (обмін значущою інформацією між суб'єктами). Призначення ціннісно-нормативної сфери полягає, з одного боку, в підтримці і зміцненні соціального становища взаємодіючих суб'єктів, а з іншого, – в орієнтації цих суб'єктів на певні культурні цінності. Одиницями аналізу даної сфери є різні культурні зразки (норми, цінності, ідеї, стереотипи і ін.). Вони виконують функції регуляції і ціннісної орієнтації поведінки суб'єктів, що ухвалюють рішення.

Соціальна організація виступає системоутворюючим чинником ще двох сфер соціальної взаємодії – рольової (статусно-рольової), змістом якої є обмін соціальними ролями і рольовими експектаціями між суб'єктами, і ресурсно-забезпечуючої, що включає матеріальні і символічні об'єкти, засоби діяльності, що опосередковують та забезпечують процес взаємодії людей. Тут одиницями аналізу виступають соціальні ролі і ресурси учасників взаємодії. Виділені нами одиниці аналізу політичного рішення для кожної з охарактеризованих сфер соціальної взаємодії дозволяють сформулювати власний ряд емерджентних якостей соціальної структури, що включаються у процеси формування та прийняття політичних рішень: образи і цілі; культурні зразки (норми, цінності, ідеї, стереотипи тощо); соціальні зразки; соціальні ролі; ресурси (як зовнішні, так внутрішні).

У дисертації соціокультурні чинники пропонується розглядати не через замкнену систему «суспільство»/«група» з визначеними конкретними межами, а як сукупність діючих індивідів. У такому разі місцеположення та статус суб'єкта, який приймає політичні рішення в соціальному просторі, визначається по відношенню до більш чи менш стабільно розподілених ресурсів та обмежень у сукупності інших суб'єктів. *Місцеположення/статус суб'єкта прийняття політичного рішення в соціальній структурі диференціює інтереси з урахуванням конкретних обставин та визначених культурних меж.*

Спираючись на розуміння сутності соціокультурного підходу, закладене П.Сорокіним, Т. Парсонсом, Н.І. Лапіним та ін., було зроблено висновок, що

соціокультурна детермінація процесів ухвалення рішень загалом, особливо в умовах суспільства, що трансформується, проявляється через посередництво соціогрупового (структурного), ціннісно-культурного та діяльнісного компонентів, кожен з яких є суттєвим фактором при виборі політичного рішення та набуває вияву як на рівні формальних та неформальних соціальних структур та інститутів, так і на рівні життєвих стратегій соціальних акторів та суб'єктів, що ухвалюють рішення. Соціокультурна детермінація процесів ухвалення політичних рішень може розглядатися як своєрідна емерджентна якість, що виникає та характеризує життєздатність суспільства, його внутрішні можливості подальшого саморозгортання.

На основі викладеного сформульовано таке визначення соціокультурної детермінації політичних рішень: *соціокультурна детермінація в контексті прийняття політичних рішень визначає вектори та межі формування можливих суспільних змін з найбільш вірогідним ефектом та результатом цілеспрямованого політичного впливу.*

Поєднуючи визначення політичного рішення з позицій структурно-діяльнісного підходу з описаними складовими соціокультурної детермінації процесу його прийняття, спираючись на виділення у його структурі трьох названих вище системних утворень, усі елементи моделі соціокультурної детермінації процесів прийняття політичних рішень узагальнені та систематизовані у вигляді таблиці, до якої включено суб'єктні, об'єктні, опосередковуючі, процесуальні і ситуаційні елементи політичного рішення, розподілені між особистісною, культурною та соціально-організаційною сферами (табл. 1).

Таблиця 1

Модель соціокультурної детермінації прийняття політичних рішень

Формотворчі елементи дії	Підсистеми політичного рішення		
	Особистість	Культура	Соціальна організація
Суб'єкт і "суб'єктні" елементи	Суб'єкт, що приймає рішення (актор), його потреби, настанови, мотиваційна орієнтація	Уявні або передбачувані суб'єкти (ідеальні образи), ціннісні і нормативні орієнтації	Інші дійові особи і суб'єкти, їх ролеві або нормативні експектації
Об'єкт і "об'єктні" елементи	"Внутрішні" стани суб'єктів і форми їх індивідуальної поведінки	Культурні (загальнозначущі) об'єкти: наочні умови життя, матеріальні і символічні "провідники" дії	Соціальні об'єкти (процеси і стани, що підпадають під "зовнішні" дії суб'єктів)

Продовж. табл. 1.

Елементи і механізми, що опосередковують прийняття політичного рішення	Ідентифікація суб'єктів прийняття рішення з наявними умовами їх життєдіяльності (соціальна і культурна ідентичності особистості, групи інтересів)	Загальні цінності, норми і символічні значення, що прийняті або поділяються суб'єктами, які спільно приймають рішення	Соціальні статуси, позиції, що характеризують взаємне розташування суб'єктів і їх взаємну орієнтацію в політичному і соціальному просторі
Процес ухвалення політичного рішення і процесуальні елементи	Динаміка особистості	Культурні процеси і причинні зв'язки	Соціальні ролі, структурні і функціональні зв'язки
Ситуація ухвалення рішення і ситуативні елементи	Особиста ситуація (сукупність індивідуальних можливостей, що визначають горизонти повсякденної поведінки і спілкування конкретної особи)	Культурна ситуація (простір або середовище, необхідні для виникнення і взаємодії культурних зразків, цінностей і норм)	Соціальна ситуація (сукупність взаємно орієнтованих можливостей, що робить суб'єктів доступними один одному в будь-якому місці, де існує загальний символічний простір)

У третьому розділі «Емпіричні характеристики соціокультурної складової процесу прийняття політичних рішень у сучасній державній політиці України» визначаються основні соціокультурні чинники впливу на прийняття політичних рішень у сучасній державній політиці України, дається характеристика основних суб'єктів прийняття рішень у політичному процесі, обґрунтовується необхідність врахування соціокультурних детермінант при формуванні суспільно важливих політичних рішень.

Аналіз характеристик суб'єктів, задіяних у процесі прийняття політичних рішень в Україні, здійснено на основні трьох основних умовних рівнів політичного аналізу, а саме індивідуального, групового та рівня великих соціальних та економічних угруповань. Такий аналіз уможливив виявлення пов'язаних із суб'єктами формування та прийняття політичних рішень соціокультурних детермінант (а в більш загальному плані – характеристику соціокультурного контексту в єдності соціального, культурного та діяльнісного компонентів), що впливають на прийняття політичних рішень у конкретних умовах місця і часу.

Зарубіжними соціологами вже здійснювалися спроби аналізу реальних суб'єктів прийняття політичних рішень, які, проте, ґрунтувалися на дослідженні ролі та впливу переважно одного з елементів неподільного ланцюга „влада – еліта – народні маси” і, відповідно, розгляду одного з цих компонентів, його впливу на процес ухвалення рішень як безумовної детермінанти. Найчастіше при цьому увага приділяється першим двом складовим ланцюга, а саме владі

та еліті, про що свідчить ціла низка елітаристських концепцій (наприклад, концепції Р. Міллса та Р. Даля), поширених як в соціології, так і в політології. Проте комплексне дослідження характеристик суб'єктів формування та прийняття політичних рішень у суспільстві, що трансформується, не обмежується правлячими політичними колами як основним, «явним» суб'єктом, якому надано безпосереднє право ухвалювати рішення, а враховує також широкий спектр взаємовпливів соціокультурних груп.

Класичні теорії еліт (Р. Арон, В. Парето, Г. Моска, Дж. Бернхейм, Д. Белл, А. Гоулднер, К. Мангейм, А. Богданов, Т. Веблен) базувалися на вивченні стабільних суспільств, а в їх основі лежали принципи історичного континуїтету та культурної спадкоємності. У суспільстві трансформаційного періоду ми можемо говорити лише про еліту в її функціональному значенні. Зосередження на владній еліті як головному суб'єкті прийняття політичних рішень в Україні передусім зумовлено потребою визначення характеристик усіх українських елітарних груп, а саме їх етатичної, державно-центристської орієнтації.

Виходячи з численних трактувань еліти, в роботі робиться спроба визначити основні об'єднуючі принципи формування українських правлячих кіл в контексті їх залученості до процесу прийняття політичних рішень. Стосовно України в найбільш загальному плані політична управлінська еліта визначається як незначна в питомому відношенні (у порівнянні із західними країнами) група політиків, яка концентрує у своїх руках владу шляхом монополізації права на прийняття принципових для життя суспільства рішень. Вона має двоєдину природу, з одного боку, еліта – соціальна група, а з іншого – своєрідна організація.

Основним фактором, що об'єднує еліту, є спільні цінності, серед яких перше місце займає влада. Для еліти влада – всеосяжна цінність, на якій «замкнуті» всі інші цінності. Завдяки ідентичній єдності і солідаризації на основі спільних стратегічних цінностей правляча меншість забезпечує привілейоване становище як у своїх політичних організаціях, так і у великих соціальних групах, до яких вони входять. Для політичної еліти така самоідентифікація стає базовою не лише в період її формування, але і в подальшій діяльності.

Політична еліта як гомогенна соціокультурна група є суб'єктом підготовки та прийняття найважливіших стратегічних рішень у політичній сфері та має необхідний для цього ресурсний потенціал. При цьому процес прийняття політичних рішень (а в широкому значенні – увесь процес політичної поведінки правлячих кіл) владними суб'єктами взаємопов'язаний з рівнем їх легітимації, що є суттєвою динамічною характеристикою суспільства трансформаційного періоду. Легітимність політичного рішення може прирівнюватися до соціальної діагностики, яка здійснюється, щоб інвентаризувати досвід, знання, вимоги, обставини та умови ситуативних чи інших управлінських рішень. У цьому аспекті політичне рішення може виступати цілком адекватною характеристикою, що дає змогу діагностувати

дійсний або майбутній рівень визнання влади та схвалення її дій суспільством.

У роботі також визначається низка основних соціокультурних чинників впливу на формування та прийняття політичних рішень в Україні. Серед найбільш вагомих визначено впливи (здійснюваний тиск) таких соціокультурних утворень, як групи інтересів та групи тиску. Використовуючи аналітичні побудови щодо аналізу конструктів сучасних суспільних практик, ми можемо сказати, що групи інтересів та групи тиску в українській реальності є "репрезентативними" для процесу прийняття політичних рішень. Їх існування та процедурні практики детерміновані соціокультурними реаліями.

Групи інтересів та групи тиску, в контексті аналізу політичних рішень, необхідно розглядати як таких суб'єктів політичного життя, які концентрують у собі прояви цінностей громадянського суспільства, що, у свою чергу, артикулюються в суспільному середовищі – виступають у формі вимог, які спричиняють певні структурні зміни в різних сферах суспільства. Групи інтересів притаманні будь-якому типові політичній системі. Система тиску "зацікавлених груп" також активно формується і діє в сучасній Україні. Загальна політична криза створює умови, в яких найбільш сильним і помітним для влади є тиск економічно важливих груп.

Безпосередній вплив політичної культури на прийняття політичних рішень розглядається через структурні компоненти ідеологій як складових політичної ментальності, що є загальною для членів соціокультурної групи політико-психологічною основою, яка дозволяє сприймати та оцінювати довколишню політичну реальність в одній системі координат, розуміти один одного та діяти у відповідності з визначеними у суспільстві нормами та зразками.

Значається, що проведені соціологічні дослідження (зокрема, результати опитування, проведеного з 19 по 27 вересня 2006 р. в межах науково-дослідної роботи «Людський фактор інноваційного розвитку українського суспільства») засвідчують дуже низький рівень усвідомлення респондентами дієвого спектра можливостей впливу громадськості на процеси прийняття владних рішень в Україні (так, лише 9% респондентів мають уявлення про те, як вони можуть вплинути на вирішення питань державної політики). Обмежений також вибір громадянами засобів впливу громадськості на рішення влади.

У дослідженні описано «фантомну ситуацію» або «феномен неадекватних уявлень». Внаслідок зазначеного феномену в суспільній ментальності виникають явища, які уособлюють специфічні, часом аномальні, екстравагантні форми суспільної (публічної) активності і спричиняють серйозний вплив на політичні, економічні та соціальні процеси. Так, наприклад, у ході опитування, що проводилися з 15 по 22 травня 2003 р. в усіх адміністративно-територіальних одиницях України, було визначено ряд чинників неадекватного сприйняття населенням запропонованого в березні 2003 р. Президентом України Л. Кучмою варіанта

реформування політичної системи країни (створення двопалатного парламенту та обмеження повноважень Президента України). На думку більш ніж половини респондентів (51,4%), запропонована реформа мала на меті продовжити повноваження президента.

До тенденцій, які характеризують погляди населення як такі, що суперечать задекларованому вектору реформи (створення політичної системи, яка б підвищувала роль парламенту в політичному житті країни), можна віднести превалювання думки про те, що запропоновані зміни призведуть до посилення ролі президента. На думку 44,3% опитаних, які відповідали на це запитання (або 28,5% від усіх респондентів, котрі взяли участь в опитуванні), пропозиції, що містилися в президентському варіанті реформи, мали призвести до посилення виконавчої влади та позицій самого президента. Збереження зафіксованої тенденції у сприйнятті громадськістю цієї пропозиції передбачає, що інтенсифікація інформаційних потоків, спрямованих на підвищення поінформованості населення, не призвела до змін в оцінці цього положення.

Таким чином, склалася цікава з точки зору аналізу можливості прийняття політичного рішення ситуація, в якій без подолання негативної для його ініціаторів асоціації (прихована мета – подовжити повноваження тодішнього президента) значне збільшення кількості прихильників усіх без винятку проголошених пропозицій було неможливе.

Результати проведеного дослідження дозволили зробити такі найбільш **важливі висновки**, які характеризують наукову новизну даної дисертаційної роботи і мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення.

Політичне рішення є конкретним проявом соціальної дії і політичної поведінки. Політичне рішення як особливий феномен соціального життя конститується двома способами – діяльністю (дією) і структурою. Поняття «політичне рішення» несе в собі всі істотні властивості соціальної дії, що є вихідною одиницею аналізу будь-якого соціального феномену, а, з іншого боку, йому притаманні специфічні ознаки соціальної активності (політичної поведінки), характерні для конкретних суб'єктів політичного життя.

У ході проведеного аналізу було встановлено та доведено, що соціологічний аналіз політичного рішення як конкретного прояву соціальної дії необхідно здійснювати з урахуванням не лише політичних взаємовідносин у системі влади, а й враховуючи особливості соціального та культурного середовища, сукупності іманентних характеристик соціальних суб'єктів.

Природа політичного рішення базується на низці взаємопов'язаних між собою системних утворень: (1) суб'єктів прийняття політичного рішення (окремих особистостей, груп та об'єднань людей, суспільних інституцій), (2) культури як сукупності цінностей норм та значень (сенсів) та (3) сукупності соціальних взаємовідносин (соціетальних стосунків) у соціокультурному середовищі процесів та відносин.

Спираючись на основні принципи соціокультурного підходу та інтегруючи проаналізовані елементи механізму соціокультурної детермінації політичного рішення, розбудовано трикомпонентну модель соціокультурної

детермінації політичного, що включає культуру, яка позиціонує та ідентифікує суб'єкта політичного рішення з відповідними цінностями, нормами, що засвоюються ним у процесі соціалізації, та соціальну структуру, включення в яку відбувається через процеси комунікації.

Сутність культурного компонента моделі соціокультурної детермінації полягає в універсальній здатності культури відтворювати колишню або конструювати нову діяльність через структурні компоненти і підсистеми, що обслуговують певні ланки та сторони процесу прийняття рішень: 1) підсистему інформаційного забезпечення; 2) підсистему загальної орієнтації, яка спрямовує поведінку суб'єкта, що приймає політичні рішення, в часі і просторі; 3) підсистему мотивації; 4) підсистему цілепокладання та вольового рішення; 5) технологічну підсистему; 6) поведінкову або предметно-результативну підсистему; 7) рефлексивну підсистему.

У культурному континуумі через комунікацію реалізується функція взаємодії індивіда з іншими соціальними суб'єктами (індивідами, спільнотами). Через цю взаємодію задовольняються потреби людської інтерації та відбувається включення особистості в статусно-рольову диференціацію, а через неї – в соціальну структуру суспільства в цілому. Всі ці функції при формуванні та прийнятті політичного рішення взаємопов'язані та обумовлюють реалізацію політичного вибору владного суб'єкта.

Сформульовано власний ряд емерджентних якостей соціальної структури, що включаються в процеси формування та прийняття політичних рішень: образи і цілі, культурні та соціальні зразки, соціальні ролі та ресурси.

Загалом, соціокультурна детермінація в контексті прийняття політичних рішень визначає межі та напрями формування можливих суспільних змін з найбільш вірогідним ефектом та результатом цілеспрямованого політичного впливу. Прояви соціокультурної детермінації поширюються як на соціальну структуру (інституціональну, групову та ціннісну), так і на діючих агентів (акторів, суб'єктів), які, у свою чергу, через формальні та неформальні прояви й життєві та соціальні стратегії впливають на соціокультурний потенціал суспільства загалом.

Комплексне дослідження характеристик суб'єктів формування та прийняття політичних рішень не обмежується правлячими політичними колами як основною соціокультурною групою, якій надано безпосереднє право ухвалювати рішення, а враховує також низку взаемовпливів: особистісних факторів, впливів груп інтересів та тиску, а також суспільного менталітету.

Залучення до розгляду процесів прийняття політичних рішень проблеми легітимності політичної влади суб'єктів прийняття політичних рішень дозволяє обґрунтувати взаємозалежність легітимності певної політичної групи або особи окремого політика та здійснюваної ними політичної діяльності.

Важливим чинником, що впливає на процеси формування та прийняття рішень, є вплив «груп інтересів та груп тиску», які є соціокультурними групами, в яких фокусуються діяльнісні аспекти нової соціальної

диференціації. Сучасна державна політика України вкрай потребує прозорих процедур участі груп інтересів у процесах прийняття політичних рішень. Враховуючи міжнародний досвід, доречним було б створення реальних відкритих механізмів лобювання інтересів зацікавлених груп у прийнятті суспільно важливих рішень.

Одним з чинників, які впливають на формування спільної політико-психологічної основи для членів соціокультурної групи або організації, є суспільний менталітет. Процес відображення у свідомості людей соціальних відносин, що склалися, формування схеми сприйняття, оцінки людьми свого становища в соціумі стає суттєвим елементом політичної ментальності, яка може бути зафіксована через емпіричні прояви ідеологічних індикаторів.

На підставі здійсненого соціологічного аналізу механізмів впливу суспільного менталітету на політичні рішення зроблено висновок, що ідеологічні системи, які становлять політичні переконання звичайних людей не мають стійких стабілізаторів, котрі ґрунтувалися б на власному політичному досвіді, і найчастіше виявляються не повністю взаємозалежними одна від одної. Результати досліджень доводять, що навіть стосовно меншості людей, які мають добре артикульовані і стабільні політичні погляди, логічний зв'язок настанов виявляється доволі слабким, подруге, поширена мінливість політичних настанов (підтримка пропонованих рішень з тих або інших питань може мінятися в часі досить стрімко, в залежності від ходу політичних процесів, особливостей соціально-економічної ситуації й інших обставин), що викликає індивідуальні розходження в концептуалізації політичного вибору.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дмитрук Д. А. Теоретико-методологічні засади реалізації політичних рішень у соціологічній концепції П. Бурдьє / Д. А. Дмитрук // Вісн. Акад. праці і соц. відн. – 1999. – № 2 (4) – С. 5–10.
2. Дмитрук Д. А. Деякі напрямки визначення умов прийняття політичних рішень в політичному просторі / Д. А. Дмитрук // Вісн. Акад. праці і соц. відн. – 2000. – Спецвипуск до 290-річчя прийняття Конституції Пилипа Орлика. – С. 57–60.
3. Дмитрук Д. А. Групи інтересів та тиску як носії соціокультурних характеристик та вимог суспільства у політичному просторі / Д. А. Дмитрук // Методологія теорія та практика соціол. аналізу сучасного укр. сусп-ва : зб. наук. пр. – Х. : Вид. центр Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2003. – С. 312–315.
4. Дмитрук Д. Соціокультурна детермінація політичної дії / Д. Дмитрук // Політ. менеджмент. – 2004. – № 2 (5). – С. 153–162.
5. Дмитрук Д. А. Суспільний менталітет та його вплив на суб'єктів прийняття політичних рішень / Д. А. Дмитрук // Укр. соціум. – 2006. – № 3–4 (14–15). – С. 33–42.

6. Дмитрук Д. А. Соціокультурна складова та її інтерналізація в політичному виборі / Д. А. Дмитрук // Укр. соціум. – 2007. – № 5–6 (22–23). – С. 18–31.

АНОТАЦІЯ

Дмитрук Д.А. Соціокультурні чинники прийняття політичних рішень (проблеми, структура, моделі). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук зі спеціальності 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009.

У дисертації розглядаються проблеми впливу соціокультурних чинників на формування та прийняття політичних рішень. Політичне рішення досліджується з позицій структурно-діяльнісного підходу, що уможливило виділення у його структурі трьох універсальних системних утворень: 1) соціальні суб'єкти (агенти, актори), які вступають у 2) соціальну взаємодію (суб'єкт-об'єктні зв'язки), яка детермінується і опосередковується 3) системою цінностей, норм і правил.

У роботі здійснено дослідження механізму соціокультурної детермінації політичного рішення, що включає два основних компоненти: культуру, яка позиціонує та ідентифікує суб'єкта політичного рішення з відповідними цінностями, нормами, що засвоюються ним у процесі соціалізації, та соціальну структуру, включення в яку відбувається через комунікацію. Пропонується комплексна соціологічна концепція багаторівневого впливу соціокультурних чинників на процеси формування та прийняття політичних рішень, обґрунтовується необхідність врахування соціокультурних детермінант при формуванні суспільно важливих політичних рішень.

У дослідженні також з'ясовуються специфічні риси суб'єктів прийняття політичних рішень в Україні на фоні національних суспільних особливостей соціокультурного контексту трансформаційного періоду та визначаються основні соціокультурні чинники впливу на прийняття політичних рішень, зокрема межі впливу політичної еліти, груп інтересів та тиску, а також суспільна ментальність.

Ключові слова: політичне рішення, діялісно-структурна концепція, механізм соціокультурної детермінації, соціокультурний контекст, культурний компонент, соціальна структура, соціокультурні групи.

АННОТАЦІЯ

Дмитрук Д.А. Социокультурные факторы принятия политических решений (проблемы, структура, модели). – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.04 – специальная и отраслевая социология. –

национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2009.

В диссертации рассматриваются проблемы влияния социокультурных факторов на формирование и принятие политических решений. Политическое решение исследуется с позиций структурно-деятельностного подхода, что сделало возможным выделение в его структуре трех компонентов (универсальных системных образований): 1) социальные субъекты (агенты, актеры), 2) которые вступают в социальное взаимодействие (субъект-объектные связки), 3) которая детерминируется и опосредствуется системой ценностей, норм и правил. В работе политическое решение рассматривается как сформулированное субъектом задание и модель способа деятельности, поведения, которое должен осуществить объект управления.

Осуществлено исследование механизма социокультурной детерминации политического решения на основе выделения двух основных компонентов: культуры, которая позиционирует и идентифицирует субъекта политического решения с соответствующими ценностями, нормами, усваиваемыми им в процессе социализации, и социальную структуру, включение в которую происходит через коммуникацию. Предлагается комплексная социологическая концепция влияния социокультурных факторов на процессы формирования и принятия политических решений, обосновывается необходимость учета социокультурных детерминант при формировании общественно важных политических решений.

В исследовании также определяются специфические черты субъектов принятия политических решений в Украине на фоне национальных особенностей социокультурного контекста и изучаются основные социокультурные факторы, влияющие на принятие политических решений.

В качестве основного субъекта принятия политических решений рассматривается элита (правящие политические круги). При этом процесс принятия политических решений (а в наиболее широком значении – весь процесс политической деятельности) властными субъектами взаимосвязан с уровнем их легитимации как динамической характеристикой общества трансформационного периода. Легализированность решения в социальном измерении может приравниваться к социальной диагностике, что дает возможность предопределять действительный или будущий уровень признания власти и одобрения ее действий обществом.

В работе также учитываются и другие социокультурные факторы, которые влияют на принятие политических решений в обществе периода трансформации. В частности, доказано, что при формировании политического решения важную роль играет давление так называемых групп интереса, существование и процедурные практики которых определяются социокультурными реалиями.

Одним из факторов, которые влияют на формирование общей политико-психологической основы для членов социально-политической группы или организации, выступает общественный менталитет. Процесс отображения в

сознании людей социальных отношений, которые сложились, формирования схемы восприятия, оценки людьми своего положения в социуме, становится существенным элементом политической ментальности и как фактор, влияющий на принятие политических решений, может быть зафиксирован через эмпирические проявления идеологий.

Ключевые слова: политическое решение, деятельностно-структурная концепция, механизм социокультурной детерминации, социокультурный контекст, культурный компонент, социальная структура, социокультурные группы.

ANNOTATION

Dmytruk Dmytro A. Socio-cultural factors of political decision making (problems, structure, models). – Manuscript.

Thesis for Candidate Degree in Sociology. Speciality 22.00.04 – Special and Branch Sociologies. – Dragomanov National Pedagogic University. – Kyiv, 2009.

The study highlights the problems of socio-cultural factors of influence on the formation and making of political decisions. The political decision is seen from structural-active perspective, which enables us to single out three components (universal system formations) in its structure: 1) social subjects (agents, actors), which 2) socially interact (subject-object relations), which is determined and mediated by 3) the system of values, norms and rules.

The author has conducted the research of the mechanism of social determination of the political decision, which includes two major components: culture, which places and identifies the subject of the political decision with their respective values, norms, adopted in the socialisation process, and social structure, the inclusion in which is realised via communication. The dissertation offers complex sociological concept of the influence of socio-cultural factors on the formation and making of political decisions, grounds the necessity to take socio-cultural determinants into account when forming socially important political decisions.

The research also clarifies specific traits of the subjects of making of political decisions in Ukraine on the background of national social peculiarities of socio-cultural context and studies the main socio-cultural factors of the influence on the political decision making, particularly the limits of political elite influence, the pressure, which is realised by the interest and pressure groups, and public mentality.

Key words: political decision, activity structural concept, the mechanism of socio-cultural determination, socio-cultural context, cultural components, social structure, socio-cultural groups.

Підписано до друку 09.11.2009. Формат 60×90 1/16. Папір офс. № 1.
Гарнітура “Таймс”. Друк офс. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. 655.

Видавництво “ЛОГОС”
Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03

